

POLSKI UCZEŃ ODBIORCĄ BRYTYJSKICH POLITYK EDUKACYJNYCH – KONTEKST INSTYTUCJONALNY¹

MAŁGORZATA KULAKOWSKA

Uniwersytet Jagielloński

Celem artykułu jest prezentacja kontekstu instytucjonalnego sytuacji polskich uczniów w brytyjskich szkołach, na terytorium Anglii i Szkocji. Przedstawione zostaną dane na temat liczebności polskich społeczności uczniowskich (oraz ich ograniczenia) na tle populacji szkolnych angielskiej i szkockiej. Podjęte zostaną analizy możliwych tendencji w przyszłości, na podstawie dostępnych statystycznych wskaźników. Prezentacja kontekstu instytucjonalnego obejmie również różnice w szkockim i angielskim systemie edukacji. Wyniki badań empirycznych dotyczących doświadczeń uczniów ze społeczności imigranckich zostaną uzupełnione refleksją nad wpływem, jaki mogło wywrzeć odmienne od angielskiego szkockie doświadczenie z wielokulturowością (a częściowo jego brak) na sytuację polskich uczniów w Szkocji i ich status jako mniejszościowej grupy etnicznej.

Słowa kluczowe: Polscy uczniowie, Anglia, Szkocja, edukacja, mniejszości etniczne

A POLISH PUPIL AS A RECIPIENT OF BRITISH EDUCATIONAL POLICIES – THE INSTITUTIONAL CONTEXT

The aim of the paper is to present the institutional context of the situation of Polish pupils in English and Scottish schools. The limitations of the available data on Polish communities are discussed in the context of the characteristics of school populations in England and Scotland. The potential future trends as well as the differences in the institutional settings which result from the devolution processes are also presented. Along with the results from research on the experiences of newly-arrived migrants, the article discusses the issue of

---

¹ Przygotowanie tego artykułu uzyskało wsparcie z Uniwersytetu Jagiellońskiego w ramach projektu SET. Projekt ten jest współfinansowany ze środków unijnych.

the influence which different patterns of migration to England and Scotland in the last decades might have had on the reception of the Polish pupils in schools and their status as an ethnic minority group.

Keywords: Polish pupils, England, Scotland, education, ethnic minorities

Celem artykułu jest prezentacja kontekstu instytucjonalnego sytuacji polskich uczniów w brytyjskich szkołach, na terytorium Anglii i Szkocji². Przedstawione zostaną dostępne dane dotyczące liczebności polskich społeczności na tle populacji uczniowskich angielskiej i szkockiej, a także główne wyzwania związane z obecnością polskich dzieci w brytyjskich szkołach. Uwzględniona zostanie specyfika zdecentralizowanego (na skutek procesów dewolucyjnych) brytyjskiego systemu politycznego.

Artykuł opiera się przede wszystkim na analizie danych zastanych, w tym informacji z ostatnich spisów powszechnych, przeprowadzonych na terytorium Anglii i Szkocji w roku 2011, oraz danych udostępnianych przez szkoły. Dodatkowo analizowane będą raporty, w tym wyniki badań empirycznych, prowadzonych lokalnie przez brytyjskich badaczy. Analiza ograniczona zostanie do państwowych szkół podstawowych oraz średnich.

ANGIELSKIE I SZKOCKIE SZKOŁY PAŃSTWOWE

Porównując sytuację w Anglii i Szkocji, należy uwzględnić różnice w populacji pomiędzy tymi krajami (regionami) Zjednoczonego Królestwa. Na terytorium Anglii mieszka obecnie ponad 53 miliony osób, na terytorium Szkocji jedynie 5 milionów³. System edukacyjny w Anglii podlega Parlamentowi i rządowi Zjednoczonego Królestwa w Westminsterze, natomiast szkocki – Parlamentowi Szkockiemu i Rządowi Szkockiemu, z siedzibą w Holyrood w Edynburgu.

---

² Tekst ten jest kontynuacją niektórych wątków i rozważań podjętych przeze mnie w artykule zatytułowanym „Polish children in English schools. Institutional challenges and solutions” [„Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, nr 3/2014. Special Issue: Children on the move. Different facets of migrations in childhood. Halina Grzymała-Moszczyńska and Agnieszka Trąbka (red.), PAN Warszawska Drukarnia Naukowa, Warszawa, s. 277–295]. Tekst przedstawia stan na dzień 30 listopada 2013 roku.

³ Precyzyjne liczby to 53 012 456 w przypadku Anglii, co równa się 84% wszystkich mieszkańców, oraz 5 295 403 w przypadku Szkocji, czyli 8% wszystkich mieszkańców. Na podstawie *2011 UK Censuses*, <http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/census/2011/uk-census/index.html> [data dostępu: 1 listopada 2013].

To, co istotne z punktu widzenia polskich migrantów, to podział kompetencji pomiędzy oba parlamenty: szkocki odpowiedzialny jest między innymi (oprócz edukacji) za władze samorządowe oraz zdrowie i opiekę społeczną na terytorium Szkocji, natomiast w gestii parlamentu westminsterskiego pozostawiono sprawy zagraniczne oraz politykę migracyjną⁴.

Liczba uczniów w szkockich szkołach państwowych i liczba samych szkół są również odpowiednio mniejsze niż liczba uczniów i szkół w Anglii. Zgodnie z danymi podawanymi przez Department for Education ze stycznia 2013 r.⁵ w Anglii jest ponad 16 tysięcy państwowych szkół podstawowych oraz ponad trzy tysiące szkół średnich, w Szkocji natomiast – jak podaje rząd szkocki – dwa tysiące szkół podstawowych oraz 365 szkół średnich (są to dane na rok 2012)⁶. Do angielskich szkół średnich uczęszcza ponad 3 miliony uczniów⁷, do podstawowych ponad 4 miliony⁸, natomiast do szkockich szkół średnich⁹ 293 tysiące uczniów, do podstawowych – 370 tysięcy. Można w przybliżeniu podać, iż różnice zarówno w ogólnej populacji ludności obu krajów, jak i w populacji uczniowskiej na obu analizowanych poziomach są dziesięciokrotne, przy czym liczby właściwe dla Anglii będą mniej więcej dziesięć razy większe od szkockich.

Szkocja ma odmienne doświadczenie z różnorodnością i migracją. Wyższy odsetek grup etnicznych w Anglii ilustrują dane z ostatniego spisu powszechnego, zgodnie z którymi etniczna grupa większościowa¹⁰, czyli łącznie ujmowani biali Anglicy / Walijczycy / Szkoci / Północni Irlandczycy / Brytyjczycy to jedynie 79,8% całej populacji¹¹, podczas gdy biali Szkoci oraz (inni) biali

---

⁴ Więcej informacji na temat dewolucji w Szkocji dostępnych na stronach rządowych, <https://www.gov.uk/devolution-settlement-scotland> [data dostępu: 4 listopada 2013].

⁵ Na podstawie *Table 7a*, [w:] *Local authority and regional tables: SFR21/2013*, <https://www.gov.uk/government/publications/schools-pupils-and-their-characteristics-january-2013> [data dostępu: 1 listopada 2013]. Dokładne dane wynoszą 16 784 szkoły podstawowe oraz 3 281 szkół średnich. Liczby te nie obejmują szkół prywatnych.

⁶ Na podstawie *Table 1.1: Schools and pupils, by school sector, 1998–2012*, [w:] *Summary Statistics for Schools in Scotland, No.3: 2012 Edition*, <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2012/12/2355/0> [data dostępu: 1 listopada 2013]. Dokładne dane to 2 064 szkoły podstawowe.

⁷ Dokładnie 3 210 120 uczniów. Na podstawie *Table 7c*, [w:] *Local authority and regional tables: SFR21/2013*....

⁸ Dokładnie 4 309 580 uczniów. Na podstawie *Table 7d*, [w:] *Local authority and regional tables: SFR21/2013*...

⁹ Dokładne dane: państwowe szkoły podstawowe – 370 680, średnie – 293 562. Na podstawie *Table 1.1: Schools and pupils*...

¹⁰ Chociaż właściwsze byłoby nazwanie jej kategorią.

¹¹ Zob. *Table KS201EW – Ethnic group*, <http://www.nomisweb.co.uk/census/2011/KS201EW/view/2092957699?cols=measures> [data dostępu: 2 listopada 2013].

Brytyjczycy na terytorium Szkocji łącznie reprezentują prawie 92% szkockich rezydentów¹².

Te różnice ulegają pogłębieniu na poziomie szkół, odzwierciedlając inne profile demograficzne poszczególnych społeczności (post)imigranckich. Szczegółowo dane te ilustruje poniższa tabela.

Tabela 1.

Dzieci z mniejszościowych grup etnicznych – porównanie sytuacji w angielskich i szkockich szkołach państwowych 2012/2013¹³

	Liczba uczniów w mniejszościowych grupach etnicznych	Procentowy udział w szkolnej populacji
Angielskie szkoły podstawowe	965 110	29%*
Szkockie szkoły podstawowe	37 200	10%
Angielskie szkoły średnie	775 710	24%
Szkockie szkoły średnie	21 314	7,3%

* Informacje o etniczności oraz języku angielskim jako dodatkowym dostępne są jedynie dla uczniów powyżej 5. roku życia, których jest 3 382 900 (czyli prawie milion mniej niż wszystkich uczniów szkół podstawowych). Zob. *Table 9a*, w: *Local authority and regional tables: SFR21/2013...* Niniejszym chciałam również podziękować Adamowi Hatton z IF Statistics: Academies & School Organisation Infrastructure, Funding and Longitudinal Analysis Division, DfE, za wyjaśnienia dotyczące różnic w udostępnianych danych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Table 9a i 9b*, w: *Local authority and regional tables: SFR21/2013* oraz *Table 6.13 i 7.9*, w: *Pupil Census 2012 Supplementary dataset*, <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Statistics/Browse/School-Education/dspupcensus/pupcensus2012> [data dostępu: 2 listopada 2013].

Dodatkowo warto porównać dane dotyczące uczniów, dla których język angielski jest językiem dodatkowym.

¹² Zob. *Table 2: Ethnic groups, Scotland, 2001 and 2011*, Scotland's Census 2011, <http://www.scotlandscensus.gov.uk/en/censusresults/downloadablefilesr2.html> [data dostępu: 2 listopada 2013]. W Szkocji oddzielono grupę białych Szkotów (84%) od grupy białych Brytyjczyków (7,9%), jednak dla celów powyższego porównania właściwsze wydało się ich zsumowanie.

¹³ Wszystkie dane szkolne, o ile nie zaznaczono inaczej, pochodzą ze stycznia 2013 (dla Anglii) i grudnia 2012 (dla Szkocji).

Tabela 2.

Dzieci, dla których język angielski jest językiem dodatkowym
– porównanie sytuacji w angielskich i szkockich szkołach państwowych

	Liczba uczniów z językiem angielskim jako dodatkowym	Procentowy udział w szkolnej populacji
Angielskie szkoły podstawowe	612 160	18%*
Angielskie szkoły średnie	436 150	14%
Szkockie szkoły podstawowe i średnie**	26 131	4%

* Patrz przypis tabeli 1.

** Niestety, brak danych pozwalających na rozbięcie tej liczby na szkoły podstawowe i średnie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Table 10a i 10b, w: *Local authority and regional tables: SFR21/2013* oraz Table 5.9, w: *Pupil Census 2012 Supplementary dataset*.

Widać, iż przywoływane wcześniej proporcje różnic pomiędzy Anglią i Szkocją (10 do 1) ulegają zmianie, w Szkocji jest trzy razy niższy odsetek uczniów z mniejszościowych grup etnicznych oraz uczniów, dla których język angielski jest językiem dodatkowym.

Warto uwzględnić również różnice w systemach edukacyjnych pomiędzy Anglią a Szkocją, w Szkocji nie ma oficjalnego, ustawowo narzuconego programu nauczania, większą rolę w zarządzaniu szkołami odgrywają władze lokalne¹⁴. Odmienne są również systemy egzaminacyjne, w Anglii tak zwane *key stages*¹⁵; pod koniec obowiązkowego etapu nauczania Key Stage 4 ma miejsce oficjalny egzamin General Certificate of Secondary Education (GCSE), a w wieku 18 lat

¹⁴ S. Machin, S. McNally, G. Wyness, *Education in a Devolved Scotland: A Quantitative Analysis*. Report to the Economic and Social Research Council, March 2013, Centre for Economic Performance, <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/special/cepsp30.pdf> [data dostępu: 2 listopada 2013].

¹⁵ Angielski program nauczania jest obecnie w trakcie reform, od września 2014 r., obowiązują bowiem nowe wytyczne. Zob. *Statutory Guidance. National Curriculum in England: framework for key stages 1 to 4*, September 2013, Department for Education, <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-framework-for-key-stages-1-to-4/the-national-curriculum-in-england-framework-for-key-stages-1-to-4> [data dostępu: 2 listopada 2013], jak również informacje na temat planowanych zmian w GCSE i A levels: *Changes to GCSEs from 2012*, <http://www.education.gov.uk/childrenandyoungpeople/youngpeople/qandlearning/gcse/a00191691/changes-to-gcse-from-2012>; *Changes to A levels*, <http://www.education.gov.uk/schools/teachingandlearning/qualifications/examsadmin/news/a00217355/alevels> [data dostępu: 2 listopada 2013].

uczniowie mogą podejść do egzaminu A-levels. W Szkocji natomiast w sierpniu 2013 r. wprowadzono nowe egzaminy, tak zwane National 1–5 (w miejsce Access 1–3 oraz Standard Grades), modyfikując również egzaminy Higher oraz Advanced Higher¹⁶.

POLSCY UCZNIOWIE W ANGLII¹⁷

Powszechnie używane kryteria dla określenia mniejszości etnicznych na terytorium Anglii nie pozwalają na łatwą i bezpośrednią identyfikację uczniów polskiego pochodzenia, są oni bowiem klasyfikowani w ramach szerszej kategorii etnicznej, „innego białego¹⁸”. Lepszym źródłem są informacje na temat osób posługujących się językiem polskim jako macierzystym, dane takie nie są niestety bezpośrednio udostępniane przez Department for Education, publikuje je jednak na swojej stronie organizacja National Association for Language Development in the Curriculum (NALDIC). W roku 2012 w Anglii było 53 915 dzieci z językiem polskim jako pierwszym i był to piąty język pod względem popularności (za angielskim, pendzabskim, urdu i bengalskim)¹⁹. Dane z angielskiego spisu powszechnego pozwalają natomiast zidentyfikować 68 736 osób w wieku od 3 do 15 lat, dla których język polski jest językiem podstawowym²⁰, oraz 61 938 osób w wieku od 5 do 17 lat z polskim paszportem²¹. Stanowi to około jednego procenta szkolnej populacji.

Najprawdopodobniej odsetek ten może w przyszłości się zwiększyć. Analiza struktury wiekowej polskiej społeczności wskazuje na najliczniejsze grupy

¹⁶ S. Machin, S. McNally, G. Wyness, *Education in a Devolved Scotland...* Informacje o najnowszych zmianach są natomiast dostępne na stronach Scottish Qualifications Authority, <http://www.sqa.org.uk/sqa/58085.html> [data dostępu: 2 listopada 2013].

¹⁷ W dwóch pierwszych paragrafach tego podrozdziału odwołuję się do informacji zawartych również w przywoływanym wcześniej tekście, zatytułowanym „Polish children in English schools” [2014, w przygotowaniu].

¹⁸ W oryginale „Any Other White Background”. Do angielskich szkół podstawowych uczęszcza 162 010 uczniów należących do tej kategorii, do szkół średnich 121 580. Zob. *Table 9a i 9b*, w: *Local authority and regional tables: SFR21/2013...*

¹⁹ *Languages in schools*, NALDIC, <http://www.naldic.org.uk/research-and-information/eal-statistics/lang> [data dostępu: 3 listopada 2013].

²⁰ Na podstawie *Table LC2104EW – Main language by sex by age*, http://www.nomisweb.co.uk/census/2011/LC2104EW/view/2092957699?rows=c_age&cols=main_language [data dostępu: 3 listopada 2013].

²¹ Na podstawie *Table DC2110EW – Passports held by sex by age (regional)*, http://www.nomisweb.co.uk/census/2011/DC2110EWR/view/2092957699?rows=c_age&cols=passports_held [data dostępu: 3 listopada 2013].

w przedziale od 25. do 34. roku życia, warto również zwrócić uwagę na ponad 55 tysięcy dzieci z polskim paszportem (czyli ponad 10% całej społeczności) poniżej 4 roku życia, czyli poniżej obowiązkowego wieku rozpoczęcia edukacji szkolnej²². Zgodnie z najnowszymi statystykami polskie matki są jedną z najliczniejszych grup wśród kobiet urodzonych poza granicami Zjednoczonego Królestwa²³.

Warto przyjrzeć się bliżej tym danym, wskazują one bowiem również na zachodzące w ramach polskiej społeczności procesy integracyjne, sygnalizowane zjawiskiem mieszanych związków i małżeństw. Od roku 2010 polskie matki są najliczniejszą grupą matek urodzonych poza Zjednoczonym Królestwem, obok matek urodzonych w Pakistanie i Indiach. W samym roku 2012 kobietom pochodzącym z Polski urodziło się ponad 20 tysięcy dzieci. Jeśli chodzi o ojców urodzonych za granicą, to najliczniejszą grupą są ojcowie pochodzący z Pakistanu, Polacy są drudzy w kolejności, w roku 2012 mężczyznom pochodzącym z Polski urodziło się ponad 16 tysięcy dzieci. Analizując dane udostępnione przez Office for National Statistics²⁴, można stwierdzić, iż 94% dzieci urodzonych polskim ojcom miało polską matkę, 2% z tych dzieci miało matkę urodzoną w Unii Europejskiej (poza Polską), kolejne 2% to dzieci ze związku polskiego ojca i Brytyjki²⁵. Z kolei pośród dzieci urodzonych przez polskie matki jedynie 73% miało również polskiego ojca, a aż 12% pochodziło ze związku polskiej matki z Brytyjczykiem²⁶. W przypadku dzieci pochodzących ze związków polskich matek i osób urodzonych na terytorium Zjednoczonego Królestwa można domniemywać, iż dzieci te będą anglojęzyczne lub dwujęzyczne w stopniu wyższym niż ci z polskich uczniów, którzy niedawno migrowali na Wyspy Brytyjskie. Wpłynąć to może również na jakość statystyk, opartych przede wszystkim na kryterium językowym.

---

²² *Ibid.* Część z tych 55 tysięcy mogła już jednak zostać policzona w ramach szkolnych statystyk, dane spisowe pochodzą bowiem z roku 2011, zaś statystyki szkolne z 2012.

²³ *Births in England and Wales by Parents' Country of Birth, 2012*, Office for National Statistics, <http://www.ons.gov.uk/ons/rel/vsob1/parents--country-of-birth--england-and-wales/2012/sb-parents--country-of-birth--2012.html> [data dostępu: 3 listopada 2013].

²⁴ Na podstawie *Table 3. Live births: country of birth of mother and of father, 2012. England and Wales*, [w:] *Parents' Country of Birth, 2012*, ONS, <http://www.ons.gov.uk/ons/publications/re-reference-tables.html?edition=tcn%3A77-320361> [data dostępu: 3 listopada 2013].

²⁵ Chodzi tutaj o osobę urodzoną na terytorium Zjednoczonego Królestwa.

²⁶ Na podstawie *Table 3. Live births: country of birth...* Zarówno polscy mężczyźni, jak i polskie kobiety angażowali się w związki z osobami urodzonymi na kontynencie afrykańskim i azjatyckim, jednak więcej dzieci z takich związków rodziło się polskim matkom, należy również wspomnieć o 4% dzieci polskich matek, dla których brak ustalonego kraju urodzenia ojca.

POLSCY UCZNIOWIE W SZKOCJI

W formularzach ostatniego spisu powszechnego z roku 2011 przeprowadzonego na terytorium Szkocji w ramach pytania o grupę etniczną wprowadzono kategorię „białego Polaka”²⁷. Obrazuje to wpływ i znaczenie polskiej migracji na terytorium tego kraju, jak również zdecydowanie podnosi jakość danych dostępnych badaczom tego zjawiska. Kategorie spisowe przenikają bowiem do innych instytucji szkockiej administracji i przykładowo obecne są już w najnowszych szkockich szkolnych statystykach. Zgodnie z danymi na temat etniczności uczniów, w roku 2012 w szkockich szkołach uczyło się 4 187 uczniów²⁸, z czego 3 054 w szkołach podstawowych, i 1 117 w szkołach średnich²⁹. Dane na temat języka nie są tak precyzyjne, podaje się informację o 8 255 uczniach posługujących się językiem polskim jako podstawowym, ale autorzy uzupełniają ją zastrzeżeniem, iż ponad 3 tysiące uczniów jest najprawdopodobniej uwzględnionych w bazie danych podwójnie³⁰. Istotny jest jednak fakt, iż język polski jest drugim (po angielskim) najbardziej popularnym językiem w szkockich szkołach.

Rozmiar migracji z Polski do Szkocji ilustrują również dane z ostatniego spisu powszechnego. W roku 2001 osoby urodzone w Polsce, a mieszkające w Szkocji (3 tysiące osób) stanowiły zaledwie 1,3% wszystkich rezydentów urodzonych poza granicami Zjednoczonego Królestwa, podczas gdy w roku 2011 takich osób było 55 tysięcy, co stanowiło 15% wszystkich rezydentów urodzonych za granicą³¹. Spis powszechny odnotował również 54 186 osób powyżej 3. roku życia posługujących się językiem polskim w domu³²

²⁷ Był to jedyny kraj Zjednoczonego Królestwa, w którym przyjęto takie rozwiązanie. Por. M. Kulakowska (2012), Rozwiązania dotyczące przynależności etnicznej i narodowej przyjęte w spisach powszechnych Polski i Wielkiej Brytanii, w: S. Jackiewicz (red.), *Kwestie spisowe a tożsamość etniczno-kulturowa autochtonicznych mniejszości na pograniczach*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

²⁸ Na podstawie *Table 1.10: Pupil ethnicity, 2012*, w: *Pupil Census 2012 Supplementary dataset...*

²⁹ Na podstawie *Table 2.9: Primary pupils by ethnicity and stage, 2012* oraz *Table 3.9: Secondary pupils by ethnicity and stage, 2012*, w: *Pupil Census 2012 Supplementary dataset...*

³⁰ Na podstawie *Table 1.14: Main home language in publicly funded schools, 2012*, w: *Pupil Census 2012 Supplementary dataset...* Brakujących 16 uczniów najprawdopodobniej uczęszcza do szkół specjalnych, jednak dostępne dane nie pozwalają tego jednoznacznie zweryfikować.

³¹ Na podstawie *Table 3: Fifteen most reported countries of birth outside the UK, Scotland, 2001 and 2011*, udostępnionej w ramach *Release 2 – Downloadable Files*, Scotland’s Census 2011, <http://www.scotlandscensus.gov.uk/en/censusresults/downloadablefilesr2.html#censusprofiles> [data dostępu: 3 listopada 2013].

³² Na podstawie *Table KS206SC – Language*, udostępnionej w ramach *Release 2 – Downloadable Files...*

oraz 61 201 członków populacji polskiej grupy etnicznej (czyli 1,2% szkockiej)³³.

Podobnie jak w odniesieniu do Anglii można domniemywać, że liczba polskich uczniów w szkockich szkołach będzie wzrastać. Wskazuje na to porównanie z danymi z lat wcześniejszych – w roku 2011 odnotowano 2 291 uczniów z polskiej grupy etnicznej, co oznacza przyrost liczby dzieci o 1 896 uczniów (i równa się 82% w skali roku). Wzrosła liczba dzieci zarówno w szkołach podstawowych (o 1 357 uczniów, wzrost w granicach 80%), jak i w szkołach średnich (o 533 uczniów, wzrost w granicach 91%)³⁴. Liczba nowych polskich uczniów w roku 2012 przekroczyła znacznie liczbę osób polskiego pochodzenia kończących szkoły podstawowe w roku wcześniejszym. Wzrost liczby uczniów w szkołach podstawowych tylko w ograniczonym zakresie tłumaczyć można wysoką liczbą narodzin dzieci polskich matek, przyrost liczby uczniów miał bowiem miejsce w każdym roczniku, a nie tylko w klasach pierwszych. Warto jednak zwrócić uwagę, że podobnie jak w Anglii, polskie matki dominują w grupie matek urodzonych poza granicami Zjednoczonego Królestwa: osoby z tej grupy urodziły w roku 2012 prawie 2 tysiące dzieci, co stanowiło 3% wszystkich żywych urodzin³⁵.

W celu analizy zjawiska młodej polskiej emigracji do Szkocji warto zajrzeć do wyników lokalnie prowadzonych badań empirycznych. Badania prowadzone przez Martę Moskal i Jenny Ozgę pozwoliły zidentyfikować „wyzwania, stojące przed uczniami, ich rodzicami i szkołami: brak znajomości języka i związane z nim zapotrzebowanie na wsparcie językowe [po stronie nowo przybyłych uczniów i ich rodziców], brak informacji o wcześniejszych osiągnięciach szkolnych (...), różnice w podejściach nauczania pomiędzy szkockimi i polskimi szkołami oraz nieporozumienia komunikacyjne³⁶”.

---

³³ Na podstawie *Table KS201SC - Ethnic group*, udostępnionej w ramach *Release 2 – Downloadable Files...*

³⁴ Na podstawie *Table 1.10: Pupil ethnicity, 2011; Table 2.9: Primary pupils by ethnicity and stage, 2011; Table 3.9: Secondary pupils by ethnicity and stage, 2011*, w: *Pupil Census, Supplementary data 2011*, <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Statistics/Browse/School-Education/suppupils2011> [data dostępu: 4 listopada 2013].

³⁵ Na podstawie *Table 3.13: Live births by country of birth of mother, Scotland, 2002, 2007, 2010 to 2012*, w: *Vital Events Reference Tables 2012. Section 3: Births*, <http://www.gro-scotland.gov.uk/statistics/theme/vital-events/general/ref-tables/2012/section-3-births.html> [data dostępu: 4 listopada 2013]. Niestety udostępnione dane nie pozwalają na analogiczną do angielskiej analizę liczby dzieci pochodzących ze związków mieszanych.

³⁶ M. Moskal (2010), Polish migrant children's experiences of schooling and home-school relations in Scotland, *CES Briefing*, <http://www.ces.ed.ac.uk/PDF%20Files/Brief054.pdf> [data dostępu: 4 listopada 2013], s. 2.

Wnioski te odzwierciedla również rządowy raport *Count us in*³⁷, poświęcony zjawisku najnowszej migracji do Szkocji (nie tylko polskiej) i jej znaczeniu w kontekście edukacyjnym. Raport omawia zarówno mocne strony instytucji edukacyjnych, jak i obszary wymagające poprawy. Jako mocne strony autorzy wskazują między innymi cenne wsparcie udzielane przez zespoły zajmujące się nauczaniem języka angielskiego jako dodatkowego (tzw. EAL³⁸ Staff), mimo że – jak się wydaje czasem – to wsparcie bywa niewystarczające: przykładowo autorzy opisują kłopoty z komunikacją podczas pierwszych kontaktów z rodzicami zapisującymi swoje dzieci do szkoły, wynikające z braku odpowiednich zasobów (tłumaczy) po stronie szkoły i oczywiście braku odpowiednich kompetencji językowych po stronie rodziców. Wśród obszarów wymagających poprawy wymieniają z kolei konieczność „właściwszego uwzględnienia wcześniejszych osiągnięć i doświadczenia edukacyjnego dziecka³⁹”, „lepsze wykorzystanie języka macierzystego uczniów – tak aby umożliwić im lepsze rozumienie i pełniejszy udział w zajęciach⁴⁰”, sugerują polepszenie relacji z rodzicami i aktywne włączanie ich w proces edukacyjny. Mimo iż autorzy doceniają poziom kulturowej wrażliwości na odmienność i otwartość, widocznej w większości szkół, postulują jednak zwiększenie działań mających na celu „promowanie językowej różnorodności⁴¹” oraz zapewnienie przestrzeni do uczestnictwa nowo przybyłych uczniów i ich kultury w życiu szkoły. Potrzebna jest również aktywniejsza rola władz lokalnych w koordynowaniu wspólnego poszukiwania odpowiedzi na wyzwania związane z najnowszą migracją do Szkocji.

PORÓWNANIE SYTUACJI POLSKICH UCZNIÓW W ANGLII I SZKOCJI

Analizując sytuację polskich uczniów w szkołach angielskich i szkockich, łatwo zauważyć wyraźne podobieństwa. Charakterystyczne cechy polskiej populacji uczniowskiej w Anglii, zidentyfikowane przez badaczy z Middlesex Uni-

³⁷ *Count Us In – A Sense of Belonging, Meeting the Needs of Children and Young People Newly Arrived in Scotland*, Education Scotland, September 2009, http://www.educationscotland.gov.uk/images/cuimnns_tcm4-618947.pdf [data dostępu: 4 listopada 2013].

³⁸ Skrót EAL pochodzi od „English as an Additional Language” i jest powszechnym zwrotem na oznaczenie również uczniów, dla których język angielski jest językiem dodatkowym – tzw. EAL pupils / students.

³⁹ *Count Us In...*, s. 12.

⁴⁰ *Ibid.*, s. 12.

⁴¹ *Ibid.*, s. 35.

versity, takie jak szybki wzrost liczby uczniów, związany przede wszystkim z dynamicznymi procesami migracyjnymi, czy brak wcześniejszych doświadczeń ze zjawiskiem etnokulturowej różnorodności, dotyczyć będą w podobnym stopniu polskich uczniów w Szkocji⁴². Zdiagnozowane w Anglii problemy z niedostatecznym, nieskoordynowanym wsparciem w zakresie nauczania języka angielskiego jako obcego⁴³ znajdują odzwierciedlenie w szkockich doświadczeniach.

Warto również zwrócić uwagę na różnice. Mimo iż w Szkocji polscy uczniowie stanowią porównywalny odsetek szkolnej populacji⁴⁴co w Anglii, to jednak język polski jest drugim (po angielskim) językiem obcym w szkockich szkołach, a dopiero piątym w kolejności w szkołach angielskich. Wskazuje to jednoznacznie na inny poziom różnorodności etnicznej i kulturowej w szkockich szkołach (ilustrowany również znacznie niższym udziałem uczniów z mniejszościowych grup etnicznych oraz osób, dla których język angielski jest językiem dodatkowym) oraz związanego z tym wyższego znaczenia najnowszej polskiej imigracji. Fakt, iż szkockie statystyki etniczne od roku 2011 uwzględniać będą polską grupę etniczną, ułatwi dokładniejszy monitoring osiągnięć edukacyjnych tych uczniów, jest on jednak także doskonałą ilustracją osadzenia procesów identyfikacji etnicznej i zarządzania społecznościami wielokulturowymi w kontekście dynamicznych zmian zachodzących pod wpływem migracji we współczesnych społeczeństwach.

---

⁴² Chodzi tutaj o zespół badaczy z Social Policy Research Centre, przy Middlesex University, Rosemary Sales, Louise Ryan, Magdę Lopez Rodriguez i Alessio D'Angelu, autorów między innymi: *Polish Pupils in London Schools: Opportunities and Challenges*, Multiverse & Social Policy Research Centre (2008). Więcej na temat ich prac piszę w „Polish children in English schools”.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Przyjmując dane na temat etniczności jako bardziej wiarygodne, można stwierdzić, iż polscy uczniowie stanowią 0,6% uczniowskiej populacji w Szkocji, podczas gdy w Anglii jest to około 0,8%.